

Mens en Wereld

8e Jaargang no. 11 - December 1953

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKE ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

MET VERSNELDE PAS VERDER

HET nummer van „Mens en Wereld” dat U voor U heeft is het laatste van een reeks, die in 1946 is begonnen. Acht jaar heeft het maandblad de leden van het Verbond en velen daarbuiten ingelicht omtrent al wat daar leefde. Het vormde een band tussen de leden, liet de stem van het moderne humanisme klinken, was een forum waar de meningen botsten en trachtte zo de doelstellingen van het Verbond nader te brengen tot de realiteit. De redactie weet dat velen het blad met de omslag geregeld weggooiden, dat velen het inkeken en het uit handen legden, dat velen het lazten en dat het ook uiterst aandachtige lezers gevonden heeft. De redactie is er zeker van dat het blad buiten het Verbond vele lezers heeft die met argusblikken speuren naar alles wat in hun ogen het humanisme kan aangewreven worden en de redactie weet ook dat er welwillende buitenstaanders het blad gelezen hebben. Het feit dat er critiek kwam is nooit een reden tot droefenis geweest, want waar critiek is is leven.

De taak van de redactie was niet altijd even gemakkelijk, want het gezegd dat men het weinigen goed moet geven als men het niet allen naar de zin kan maken gaat hier niet op. De verscheidene richtingen en stromingen moesten het volle pond hebben. Een gevolg was niettemin dat voor een bepaalde groep de inhoud te zwaar was, voor een andere te oppervlakkig, voor een derde werd de politiek verwaarloosd, voor een vierde te veel op de voorgrond geplaatst en zo zou de lijst naar believen verlengd kunnen worden. De redactie kan maar zeer ten dele beoordelen of „M. en W.” voldaan heeft aan de verwachtingen; zij is partij en kan geen rechter zijn maar zij mag constateren dat „Mens en Wereld” zich een plaats heeft verworven in en buiten het Verbond en ook moet gezegd worden dat de redactie van meet af aan ontevreden is geweest omdat de uitingsmogelijkheden in een maandblad zo beperkt zijn. De redactie heeft bijna nooit te klagen gehad over gebrek aan copy; het was een groter zorg om te schiften dan om te schrijven. En dat is dan een der voornaamste overwegingen geweest om van „Mens en Wereld” een veertiendaags blad te maken. Het is eenvoudig onmogelijk geworden om de Verbondsmededelingen, de behandeling van actuele problemen en de meer wetenschappelijke artikelen, om niet eens te spreken van scheppend werk en kunstbeschouwingen te geven in een blad dat elf maal per jaar verschijnt. Daarom heeft het Hoofdbestuur, na ampele overwegingen, besloten de publicaties van het Verbond te splitsen in een tweewekelijks blad, dat de titel „Mens en

Wereld” zal krijgen, een driemaandelijks, meer wetenschappelijk getint tijdschrift, dat „Rekenschap” zal heten en naast deze beide zullen mededelingen van zakelijke aard een aantal malen per jaar aan alle leden worden toegezonden. Het is een grote stap, die door de meerderheid der redactieleden toegejuicht wordt omdat het een bewijs is voor de groei en de kracht van het Verbond. De uitingsmogelijkheden en de mogelijkheden om invloed te krijgen nemen aanzienlijk toe. Aan deze proefneming zijn gevaren verbonden, maar tot nog toe is het Verbond niet teruggeschrokken voor het nemen van risico's, waar het betrof het aanvaarden van taken die zij moest aanvaarden.

Voorlopig zal dezelfde redactieraad het nieuwe „Mens en Wereld” blijven leiden, met dien verstande dat de redactiesecretaris Max zijn functie zal neerleggen. Als lid van de redactieraad zal hij aan „Mens en Wereld” verbonden blijven. J. van Straten zal hem in zijn functie opvolgen. Het is in Verbondskringen geen gewoonte om gemakkelijk met woorden van lof te zijn, integendeel, maar een uitzondering moet hier nog eens de regel bevestigen. Max is een voortreffelijk redactiesecretaris geweest en men weet niet wat meer geprezen moet worden: zijn accuratesse, zijn voortvarendheid, zijn ijver, zijn milde critiek of zijn grote vindingrijkheid om schijnbaar onoplosbare problemen op te lossen. Hij heeft het werk der verschillende redacteuren aanzienlijk verlicht omdat hij voor allen zwoegde. Het moet voor Van Straten aan de ene kant gemakkelijk zijn om met zo'n voorbeeld aan het werk te gaan, aan de andere kant moeilijk om hem te evenaren. Alleen enkele ingewijden weten wat het redactiesecretariaat van een nieuw blad voor werk eist. De lezers kunnen hem niet dankbaar genoeg zijn.

En zo neemt dan het maandblad „Mens en Wereld” afscheid van U, lezers, en het zal zich weer komen aandienen in Januari, verjongd en versterkt. Het zal de stem van het Humanisme in ons land laten klinken, overtuigd en overtuigend, intensiever en vaker herhaald. Het zal van U afhangen of deze poging zal lukken; een poging in het grote werk dat het Verbond verricht; om een werkelijk geestelijk tehuis te zijn voor hen die in het humanisme een antwoord zien op de uitdagingen die onze verscheurde tijd stelt. Wij hebben moed, wij hebben vertrouwen en wij grijpen met enthousiasme de nieuwe mogelijkheden aan.

DE REDACTIE.

ACTUALITEITEN

● *Belangstelling voor de humanisten.* Het is verbazend, als men de Humanistische Persdienst van 1 December overziet, welk een gevarieerde belangstelling het humanisme in de R.K. publiciteit ten deel valt. Dan heet het „een bron en krachtcentrale van ontkerstening”, dan weer wordt de hand in eigen boezem gestoken en gevraagd of „we niet zelf de schuld zijn van de grote onkerkelijkheid”. Soms heet het dat het H.V. een geest ademt „die zich als een dodelijk gifgas door onze huidige maatschappij verspreidt..... een stijl die lijnrecht tegenover het christendom staat”, maar ook wordt de geringe bekeringsactiviteit onder de katholieken gehekeld. Prof. Dr S. Smulders S.J. ziet in het H.V. de sterk anti-godsdienstigen de leiding hebben en dit godloze element bederft het humane element. Dr J. G. Witte S.J. die in het moderne humanisme een positief personalisme ontwaart, ziet dit ver afstaan van het Dageraadsmaterialisme. Dat het humanisme van het H.V. verworpen wordt, is begrijpelijk, dat het ernstig genomen wordt, is verheugend en een spoor-slag voor iedere humanist zijn eigen problematiek niet te licht te nemen, en bewijst tevens, dat het ongerustheid onder de katholieken verwekt omtrent de eigen zwakheden. Dat wijst erop, dat het humanisme ook enigszins als een soort geweten voor niet de slechtste katholieken kan optreden.

● *De kritiek kan er ook erg naast liggen.* Pater Dr B. van Bilzen O.F.M. bijv. ziet wel erg de balk in eigen ogen voorbij op zoek naar splinters in die der humanisten als hij zegt dat de humanisten de politiek gebruiken om hun doel te bereiken. Daarover behoeven we waarachtig niet te gaan polemiseren. En het orgaan van de Alg. R.K. Ambtenarenveren. „A.R.K.A.” vertelt al heel vreemde dingen, als het Dr J. van Praag in 1946 het Humanistisch Verbond op z'n eentje laat oprichten en schrijft over „zijn” propaganda-bureau; als het schrijft, dat er door dat bureau „ge-insinueerd” wordt „dat God is afgeschaft”. Het humanisme wordt verder in verband gebracht met humus = aarde „De rulle aarde” wordt het „richtsnoer” enz.: dit is behalve bedenkelijke beeldspraak ook een bedenkelijke insinuatie. En dan komt het aloude argument, nog nimmer uit de praktijk bewezen: „elke moraal-buiten-God-om is een stelsel op lemen voeten”. Dit blad vindt de weigering door de Raad van Breda van een subsidie aan Humanitas („een loot aan de humanistische knot-wilg”) dan ook volkomen in orde. Slot-som: geen rooie duit voor de zaak die God niet als uitgangspunt aanvaardt en heel buitenkerkelijk Nederland in atheïstische geest denkt te gaan opvoeden.

● *Wat een onchristelijke angst,* denkt men onwillekeurig bij het bovenstaande. Wij hebben ons bij werkelijk Godsvertrouwen ook steeds gedacht de mogelijkheid dat God wel eens niet aan de kant zou kunnen staan van wie hem in kerken dienen. Wie God waarachtig centraal en boven alle menselijke bedenksels uitgaand stelt, moet toch wel eens de twijfel in zich voelen opkomen of God de paden kiest waarop mensen hem menen te zien gaan. Een theologisch student die zijn orthodox-protestantse hoogleraar meedeelde met de theologische studie op te houden, omdat hij niet meer geloofde kreeg van hem ten antwoord: Misschien staat God wel dicht-ter bij U dan bij mij. De student was er niet zeker van, of de prof. dit oprecht meende, maar hij vond het een erkenning van een allerlaatste onzekerheid omtrent Gods bedoelingen, die hem trof. Ootmoed noemt men dit en men zou er aan gaan twifelen of het iets te maken heeft met het geloof van zovele rechtzinnigen van katholieke of protestantse huize die „het” ware geloof zo echt „bezitten”, er boven-op zitten.

● *Met ds. Buskes zijn we het dan liever eens,* als hij, antwoordend op een vraag, wat hij van het Hum. Verbond denkt en over het recht van dit Verbond om geestelijke verzorging uit te oefenen zegt: 1° dat er onder humanisten nogal wat verschil is; 2° dat het natuurlijk dwaasheid is dat het H.V. de buitenkerkelijken vertegenwoordigt; 3° dat in een democratisch land humanisten er ook recht op hebben om onder militairen en gevangenen te werken. Waarin we het ook met hem eens zijn is dat we alleen met elkaar kunnen praten, als we niet de hoogmoed en eigen-gereidheid in de ander, maar in ons zelf bestrijden.

Meestal is het zo: Elkaar overtuigen komt hoogstzelden voor; van elkaar leren, soms; elkaar begrijpen, een enkele keer; naar elkaar luisteren, dat is heel veel; proberen naar elkaar te luisteren, prachtig als we 't zover brengen.

Gelukkig zijn er dan nog de terreinen, waarop samenspraak niet van het eerste belang is, maar samenwerking wel.

● *Curieus vinden we de erkenning van pater C. F. Pauwels O.P.* („Volkskrant”, 14 Nov.): „de meeste katholieken (zullen) moeten toegeven dat zij nog nooit van hem (Albert Schweitzer, naar aanleiding van de Nobel-prijs) hebben gehoord”. Dit pleit niet voor deze katholieken, maar nog minder voor hun berichtgeving, spijs de geslaagde „emancipatie”. Want men moet wel diep in z'n isolement weggedoken zitten om niet van Schweitzer gehoord te hebben. Pater Pauwels tracht dit tekort op te heffen door een en ander van de man in Lambarene te vertellen. Maar niet zonder er nadrukkelijk op te wijzen, dat Schweitzer alleen maar levens redden en

geen Kerk van Christus stichten wil. Pater Pauwels heeft het over de grote moeilijkheid waardering en eerbied, waarop Schweitzer recht heeft te combineren met felle geestelijke strijd. In elk geval is voor hem Schweitzer dan ook alleen maar voor „vele niet-katholieken, vooral natuurlijk voor humanisten een inspirerende figuur”. Jammer voor de katholieken.

● *De humanisten trachten de inzichten der buitenkerkelijken te vertroebelen.* Wie zegt dat, uit welke katholieke of protestantse hoek komt dit geluid? Schrik niet: uit het officieel orgaan der vrienden-radio-omroepvereniging. Deze vertroebeling heeft plaats sinds het H.V. de propaganda van de Dageraad „door-kruist”. Dat weten we ook weer.

● *Onkerks Nederland.* Niet alleen van humanistische zijde, maar vooral ook van kerkelijke zijde wordt er nogal eens op gewezen, dat een deel van de 17 % onkerkelijke Nederlanders niet als ongodsdienstig aangemerkt kunnen worden. Op het feit, dat ook van de 83 % kerkelijke Nederlanders een deel als onkerks, onkerkelijk of ongodsdienstig beschouwd moet worden, wordt nog eens nadrukkelijk de aandacht gevestigd door een berichtje in „Woord en Dienst”, uitgave van de Ned. Herv. Kerk. Uit een enquête in 7 van de 9 wijken van de Ned. Herv. Gemeente in Leeuwarden blijkt, dat van 6588 in het kerkelijk kaartregister ingeschreven gezinnen 1894 gezinnen kerkelijk meelevend zijn, 1427 gezinnen halfmeelevend, en 3267 gezinnen (49,6 % of vrijwel de helft) onkerkelijk zijn.

Dat dit verschijnsel van een groot aantal onkerkelijken (of onkerksen) binnen de Ned. Herv. Kerk niet alleen in Leeuwarden optreedt blijkt uit een ander berichtje in hetzelfde nummer van „Woord en Dienst”, dat aangeeft, dat bij huisbezoek in Hilversum 38 % van de bezochte gezinnen geheel van de kerk vervreemd waren.

Maar niet alleen de Ned. Herv. Kerk telt vele onkerksen onder zijn leden. Op de Alg. Vergadering van het Kath. Genootschap voor Geestelijke Vernieuwing in Juni 1950 gehouden werd medegedeeld, dat 15 % van de ingeschreven katholieken zelfs niet hun minimum van de Paas-plicht nakomen (in Duitsland zelfs 25 %).

Zelfs al laat men de onkerksen in de kleinere kerkgenootschappen buiten beschouwing, dan kan men dus globaal zeggen, dat ruim 1/3 van de bevolking van Nederland als onkerks beschouwd moet worden, n.l.:

zonder kerkelijke gezinrte	17 %
onkerkse Hervormden: ca. 40 %	
van 31 %	12,4 %
onkerkse Katholieken: ca. 15 %	
van 38,5 %	5,8 %
	35,2 %

Alweer de geestelijke verzorging van militairen

Het is bepaald niet de wens van de humanisten en evenmin van het Humanistisch Verbond — dat het humanisme op gezette tijden in de Staten-Generaal ter sprake wordt gebracht. Toch gebeurt dit, en wel in het bijzonder wanneer de begrotingen van oorlog en van marine aan de orde zijn. Dat hebben we onlangs weer in de Tweede Kamer beleefd.

Het beleid van de minister van oorlog en marine: dat betekent niet alleen de plannen van legeropbouw, dat betekent niet alleen Nederlands houding ten aanzien van N.A.T.O. en E.D.G., ook niet alleen de bezoldiging van militairen. En als men daaraan toevoegt de militaire dienst op Zondagen, de verlofregeling voor dienstplichtigen en de toepassing van de Dienstweigeringswet is men er nog niet. De laatste jaren wordt met steeds meer nadruk de geestelijke verzorging van de militairen ter sprake gebracht, waarbij men dan lustig discussieert over de vraag of er zoiets als humanistische geestelijke verzorging kan en mag bestaan. De K.V.P. stuurt daartoe pater Stokman in het veld en de anti-revolutionairen hadden ditmaal mr. Bruins Slot speciaal ter behandeling van dit onderwerp naar het spreekgestoelte laten gaan. Dit laatste was een afwijking van de gedragslijn van de K.V.P. Deze immers liet over dit geestelijk onderwerp de geestelijke uit de fractie spreken. De a.r. daarentegen, die toch twee predikanten in hun fractie hebben, stuurden er een oud-burgemeester, thans journalist, op af. Maar dit was niet de enige afwijking. Immers, pater Stokman bleek veel soepeler — cf. zo men wil, minder star — tegenover het humanisme te staan dan de a.r. woordvoerder. Waarmee wij niet willen beweren, dat de pater voor het erelidmaatschap van het Humanistisch Thuisfront in aanmerking zou moeten komen. Intussen was een en ander voor de heer Welter met zijn tweemansfractie, die de grote partij van zijn geloofsgenoten graag een hak zet, aanleiding om in dezen eigenlijk de partij van de heer Bruins Slot te kiezen. Dit was overigens een bijkomstigheid.

Het is bij dit alles natuurlijk niet alleen om de Kamerleden te doen. Het debat wordt gevoerd met de minister van oorlog en van marine, ir. Staf. Deze christelijk-historische minister had zich bij de schriftelijke voorbereiding van het debat al op het standpunt gesteld — niets nieuws overigens —, dat door hem geestelijke verzorgers voor de strijdkrachten met de godsdienstige verzorging zijn belast. Uit dien hoofde, zo schreef hij, achtte hij het instellen van humanistische geestelijke verzorgers voor de strijdkrachten niet mogelijk.

Als de heer Staf nu een minister naar

ons hart was geweest, zou hij verder hebben gezegd: maar wat ik nu niet mogelijk acht, zal ik mogelijk maken. Want mijn humanistische militairen hebben ook recht op hun geestelijke voedsel.

Dit zei de minister evenwel niet. Toch heeft hij iets gedaan. Dat kunnen we mooi vinden en we kunnen er dankbaar voor zijn, maar voldoende is het bepaald niet. Wat hij wel heeft gedaan, is goedvinden, dat militairen enige dagen buitengewoon verlof krijgen om zich in het humanistische vormingscentrum — in onze Ark — op levensvragen te bezinnen. Maar stel je voor, dat er eens een rooms-katholiek of een protestant of — om de terminologie van de minister te gebruiken — „in het algemeen zij, die een godsdienst belijden” — in de Ark terecht zou komen! Om zeker te zijn, dat zoiets niet zal gebeuren, heeft de minister voorgeschreven, dat zij die naar het humanistische vormingscentrum willen gaan, uitdrukkelijk aan hun commandanten moeten verklaren, „dat zij zich in humanistisch milieu in levensvragen willen verdiepen”. Minderjarigen behoeven bovendien een schriftelijk bewijs van geen bezwaar van ouders of voogden.

Wij kunnen ons niet herinneren, dat wij in onze militaire tijd een verklaring af moesten leggen en een briefje van onze ouders moesten tonen, wanneer wij naar de dienst van de veldprediker wilden gaan. Maar die dienst was dan ook „dienst”. Daartoe behoefde men geen „buitengewoon verlof” te krijgen. Nu de humanistische geestelijke verzorging mogelijk is gemaakt alleen in de vorm van bezoek aan een vormingscentrum, waarvoor buitengewoon verlof nodig is, kunnen dergelijke voorwaarden worden gesteld. Intussen is het bezoek aan het r.k. of het prot.-chr. vormingscentrum, Sonnehaert of Beukbergen, niet aan dergelijke bepalingen onderworpen.

Maar de minister beschouwt het bestaan van een bezoek aan het humanistische vormingscentrum dan ook als het verlenen van een „faciliteit”. Humanistische militairen krijgen dus hun geestelijke verzorging als „faciliteit” opgediend. En wat de zaak nog een tikje erger maakt: de minister meent dat, „gezien het aantal aanhangers van humanistische organisaties, met de thans gegeven faciliteit kan worden volstaan”.

Dit is het, wat de socialistische woordvoerder in de Tweede Kamer, de heer Vermeer (voorzitter van het Humanistisch Thuisfront), „bevriezing” van de tegenwoordige toestand noemde. En met deze bevriezing kon hij zich allerminst verenigen. Naar aanleiding van zijn betoog heeft de minister verklaard, dat men zal overgaan tot een „behoeftebepaling” van

humanistische geestelijke zorg. Dat zal dan geschieden met behulp van statistische gegevens betreffende het bezoek aan het vormingscentrum en aan de militaire tehuizen.

Wij kunnen de gang van zaken niet anders dan verdrietig vinden. Verdrietig, omdat eruit blijkt, dat er van gelijkgerichtheid van geestelijke stromingen in Nederland geen sprake is. En hiermee komt de geestelijke vrijheid in gevaar. Op dit gevaar dat de vrijheid loopt wees de liberale woordvoerder, de heer Korthals.

Er is een principieel verschil van mening. Van confessionele kant wordt er geredeneerd: de overheid dwingt jongemannen, die tot het in meerderheid christelijke Nederlandse volk behoren, tot militaire dienst. Dan moet die overheid er ook voor zorgen, dat die jongemannen in de militaire dienst hun christelijke verzorging krijgen.

Tegenover deze redenering zouden wij willen stellen, dat de militair, van welke gezindte ook, recht heeft op zijn geestelijk voedsel. Waarom zou de overheid het anders moeten zien? Zij geeft toch ook elke militair zijn materiële voedsel! Op geestelijk terrein is de overheid blijkbaar niet zo ver. Als de humanist daar een beetje van krijgt, moet hij dat als een „faciliteit” beschouwen. En dan moeten we er nog begrip voor hebben ook, dat de minister daar door verscheidenen aan de confessionele kant onvriendelijk voor wordt aangekeken. Dit alles onder een regering, die — gelukkig — in de D.U.W.-kampen de humanisten niet als zo'n vreselijk probleem beschouwt. En dat heeft de Kamer toch niet tegengehouden.

Tenslotte nog het verschil tussen pater Stokman en de heer Bruins Slot. De r.k. afgevaardigde ging veel minder ver dan de a.r.; hij erkende enigermate de realiteit. De heer Bruins Slot daarentegen liet de overheid heel duidelijk partij kiezen in de tegenstelling tussen de geestelijke stromingen. Hij noemde het Humanistisch Verbond een „anti-kerk”. Dat zullen we hem, hoe onjuist zijn opvatting ook is, niet uit het hoofd kunnen praten. Wat ons betreft, mag hij er ook wel zo over denken als hij daar zin in heeft. Maar wij hebben er bezwaar tegen, dat hij er consequenties aan verbindt ten aanzien van de geestelijke verzorging van humanistische militairen.

De heer Bruins Slot verwijt bovendien pater Stokman, dat deze het moderne humanisme teveel in het verlengde ziet van het klassieke humanisme, het humanisme van de Renaissance. Zou het teveel gevergden zijn als wij de heer Bruins Slot vroegen eens kennis te nemen van de geschriften, die door het Humanistisch Verbond worden verspreid?

Ss.

Van over de grenzen

In het mededelingenblaadje van de Ethische Gemeinde, Wenen, dat slechts tweemaal per jaar verschijnt, lezen wij dat de secretaresse, mevrouw Stephanie Börner, weduwe van de leider van de Ethische Gemeinde, Dr Wilhelm Börner, in de eerste helft van dit jaar is overleden. Zij was de onvermoeide medewerkster van haar echtgenoot en gaf tot het laatste toe haar krachten aan deze vereniging. Zowel zij als haar man kregen een eregraf van de gemeente Wenen.

Uit Engeland bereikt ons nog een ander overlijdensbericht, n.l. dat van Frederick Watts, voorzitter van de Rationalist Press Association. Frederick Watts, die enkele van onze leden op conferenties van de R.P.A. te Oxford ontmoetten, was niet alleen een integere en sympathieke persoonlijkheid. Hij stond aan het hoofd van een grote uitgeverij, de R.P.A. door zijn vader begonnen, en was de uitgever van de Literary Guide en de Rationalist Annual, een maandblad en een jaarboek, bij velen van onze lezers bekend. Ofschoon hij reeds verscheidene jaren ziek was, bleef hij tot het laatste toe al zijn krachten aan de R.P.A. geven.

Onze Engelse vrienden zijn blijkbaar bezig, meer onderling contact te brengen tussen hun verschillende verenigingen. Zoals men weet, bestaat daar geruime tijd reeds een „Humanist Council”, waarvan iedere organisatie, die zich humanistisch noemt in onze zin lid kan zijn. Nu zal einde Januari door die Council een gezellige bijeenkomst gearrangeerd worden, waaraan alle actieve leden van die groeperingen elkaar kunnen ontmoeten met het doel, elkaar wederzijds beter te leren begrijpen en grotere samenwerking te bevorderen.

Deze Raad heeft in het afgelopen jaar een groep schrijvers uitgenodigd korte toneelstukken te schrijven over de vooruitgang en het internationaal karakter van het humanisme en de vrije gedachte. Enige van deze stukken zullen in 1954 worden opgevoerd. Verder ondersteunde de Raad in het Parlement wetsontwerpen o.a. in verband met de Zondagsbesteding en werden er onderhandelingen gevoerd met de B.B.C. over de onfaire beperkingen bij de uitzending van humanistische en rationalistische onderwerpen. Het resultaat van deze laatste bemoeiingen was een korte serie discussies over grondslagen van geloof, waaraan ook humanistische sprekers deelnamen.

In ons blad van Juli-Augustus deelden wij mede dat het Uitvoerend Comité van de IHEU (International Humanist and Ethical Union) weldra zou vergaderen. Onder voorzitterschap van Dr. van Praag kwam het omstreeks half Juli bijeen. Mr. Blackham vertegenwoordigde de BEU en daar van de Amerikanen, jammer ge-

Zo zijn onze manieren

In de nimmer ophoudende stroom van modder die, van verschillende zijden, op het H.V. wordt geworpen zijn enkele stroomversnellingen, die bijzondere vermelding verdienen. Dit is er een.

De R.K. Vrouwenbond en de K.A.B. uit IJmuiden-Oost belegden op 28 Oct. j.l. een vergadering waar Pater Rector Drs Victorianus het woord voerde over het Humanisme, zoals het zich voordoet in het Humanistisch Verbond. De spreker bestreed het Verbond vanuit de R.K. godsdienstige gezichtshoek, wat vanzelfsprekend zijn goed recht is, maar beweerde ook dat het Nederlandse volk tot algehele zedeloosheid zou vervallen als het Verbond vat zou krijgen op de mensen. Dit punt werd verduidelijkt door erop te wijzen dat het Humanistisch Verbond voorstander was van seksuele gemeenschap van jonge mensen vóór het huwelijk. Op een vraag van de voorzitter van het Verbond, gemeenschap Velzen, waar dit standpunt van het Verbond te lezen was, produceerde de spreker een krant waarin een citaat voorkwam van Dr. Schenk uit diens brochure „Sexuele opvoeding”, maar dit citaat wenste de spreker niet te geven omdat er te veel jonge mensen in de zaal waren om het voor te lezen.

Na afloop van de vergadering — toen dit alles gezegd was en zijn invloed op de hoorders had gehad — werd de vraag-

noeg, niemand kon overkomen, fungeerde Mr. Hutton Hynd als afgevaardigde en waarnemer voor de AEU en de AHA. De voorzitter deelde mede dat de 500 exemplaren van de congresverhandelingen alle hun weg gevonden hadden en dat de IHEU geregistreerd was als vereniging in de staat New York en sindsdien een algemeen erkende organisatie is.

Humanitas had verzocht als lid toegelaten te worden, het emigratievraagstuk kwam ter sprake evenals de uitwisseling van jonge humanisten uit de verschillende landen.

De hoofdschotel van de bijeenkomst was het besluit, ieder kwartaal een mededelingenblad te doen verschijnen, waarin berichten over de werkzaamheden van de IHEU zullen komen en dat tevens bestemd is inlichtingen te geven aan de landelijke organen van de aangesloten verenigingen. Ook feiten van belang voor de humanisten in het algemeen zullen in beperkte mate worden opgenomen. Voorgesteld werd het eerstvolgende internationale congres niet vóór 1957 te houden, opdat het zo goed mogelijk voorbereid kan worden. Later zal er nog wel eens gelegenheid zijn, op een en ander terug te komen. Wel kunnen wij reeds vermelden, dat op uitnodiging van de BEU dit tweede congres in Engeland zal worden gehouden.

H. A. P.-S.

steller de courant getoond waarin dit citaat zou voorkomen, maar het was daarin niet te vinden.

In een antwoord op een ingezonden stuk van de Voorzitter van de Gemeenschap Velzen in de „IJmuiden Courant” van 11 Nov. j.l. — een krant die alle jonge mensen kunnen lezen werd dan tenslotte een citaat van de gewraakte strekking opgenomen, dat echter bleek te zijn ontleend aan het *niet* door H.V. uitgegeven boek van Dr. Schenk „Liefde, Huwelijk en Sexualiteit”.

Er moet met de grootste nadruk op gewezen worden dat deze strijdwijze hoogst onfatsoenlijk is omdat hier een opvatting van een lid van het H.V. als de opvatting van het Verbond wordt geponeerd. Niet lang geleden is een Anglicaanse bisschop overleden die euthanasie redelijk toelaatbaar achtte. Wie zou het nu bestaan om te zeggen dat de Anglicaanse kerk voor euthanasie is? Dit is de methode van pater Victorianus.

Onze conclusie kan alleen maar zijn dat de angst voor het moderne Humanisme blijkbaar zo groot is in bepaalde R.K. kringen dat zij het verderfelijke principe „het doel heiligt de middelen” menen te moeten toepassen.

B.

RECTIFICATIE.

In het artikel „Pleegkinderen—Pleeggezinnen” in het November-nummer is een storende zetfout blijven staan. Op blz. 10, 1e kolom, regel 14, staat: „is dat geen bezwaar”. Dit moet zijn: „is dat een bezwaar”.

REDACTIE

In verband met het vanaf 1 Januari 1954 veertiendaags i.p.v. maandelijks verschijnen van „Mens en Wereld”, besloot het Hoofdbestuur de Redactieraad van „M. en W.” uit te breiden met de Heer J. van Straten.

De Heer van Straten zal de verzorging van het secretariaat en de eindredactie op zich nemen.

Het secretariaat van de redactie is thans gevestigd Goethelaan 73, Utrecht. Alle correspondentie, bijdragen, tijdschriften en boeken dienen in het vervolg aan dit adres te worden gezonden.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: H. Bongers, Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. Adres Redactie: Oranjestraat 38, Amersfoort. Copie vóór de 1ste van de maand inzenden. — Adres Administratie: Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

Het ontstaan van de mens (II)

Daar waren zij dus, de kleine insecteneters, die zich gedurende meer dan 100 miljoen jaar hadden weten te handhaven in een wereld die beefde onder het schrikbewind van ontelbare roof-kruipdieren.

Zij leefden verborgen onder de grond; hun hersenen waren iets groter geworden dan die der reptielen; hun neus en het gehoor waren beter ontwikkeld; zij waren vlugger in hun reacties, daarbij geholpen door hun hogere lichaamstemperatuur. Daardoor konden ze stand houden, niet-tegenstaande de geweldige overmacht der kruipdieren.

Toen deze laatste, tengevolge van nog niet achterhaalde oorzaken, uit deze wereld verdwenen, toen staken de kleine insectenetertjes het schrandere kopje boven de grond, zagen dat de gehele bewoonbare wereld voor hen open lag en trokken er op uit om de meest verscheidene milieus te gaan veroveren.

Zo ontstonden op vrij korten tijd (luttelste miljoenen jaren) al de verschillende groepen van zoogdieren die sindsdien de wereld hebben beheerst. Uit een eerste tak ontstonden de roofdieren en de hoefdieren. Tweemaal probeerden roofdieren de zeeën te veroveren: uit de eerste poging zijn de tand- en de baleinwalvissen overgebleven; van de tweede poging bleven ons de zeehonden en de walrussen. Van de hoefdieren splitsten zich eerst de olifanten af en de zeekoeien; daarna voltrok zich de scheiding tussen de herkauwers en de varkens enerzijds, en de paarden met hun verwanten anderzijds.

Uit een tweede tak groeiden de tegenwoordige insectenetertjes; maar van die tak splitsten zich de knaagdieren af en de vleermuizen, en een belangrijke groep van dieren die in de bomen gingen leven, die grijphanden en grijpvoeten kregen waarmede ze de takken konden omgrijpen, en wier ogen naar voren gingen kijken: dat waren de „Primaten”, de „éérsten”, de volmaaktsten onder de zoogdieren.

Die eerste Primaten waren halfapen. Zij vertoonden nog veel gelijkenis met de insectenetende spitsmuizen en leefden in Europa 60 miljoen jaar geleden.

Uit die halfapen ontstonden zowat 20 miljoen jaar later de apen, een weinig vóór het verdwijnen van de landbrug tussen Noord-Amerika en het Euraziatisch vasteland. In Amerika ontwikkelden zij zich verder tot breedneusapen; in de oude wereld werden zij tot smalneusapen.

Dertig miljoen jaar geleden vielen deze laatste uiteen in twee groepen, de hondsapen en de mensapen. De eerste mensapen waren van het Gibbon-type, die kleine, slanke acrobaten uit het Zuid-Oosten van Azië. Later kwamen daar grote vormen bij, van hetzelfde type als de recente Orang-Oetan, Gorilla en Schimpansé. Uit

zulke grote mensapen is het dat zich, waarschijnlijk ongeveer één miljoen jaar geleden, de mens heeft ontwikkeld.

Wat geeft ons het recht zo affirmatief te spreken over het ontstaan van de mens uit voorouders van het mensapen-type?

Onze argumenten putten wij uit het arsenaal der vergelijkende ontleedkunde, der paleontologie en der vergelijkende embryologie. Ook de vergelijkende biochemie en psychologie dragen het hunne bij om ons de nodige zekerheid te verschaffen.

Wat kunnen wij leren uit de vergelijking van de thans nog levende dieren?

Wij hadden het reeds vroeger over het feit dat de mens het eerst getroffen wordt door datgene wat de verschillende soorten van elkander laat onderscheiden. Pas als men die soorten gaat ontleden groeit geleidelijk het besef van gelijkenis, van verwantschap. Naarmate die studie vordert, naarmate men dieper doordringt in de analyse van structuren en functies, naarmate men, het macroscopische verlatend, de diverse organen gaat onderzoeken met het microscoop, of met de methodes van de biochemicus, ziet men uit al die verscheidenheid het gemeenschappelijke bouwplan steeds duidelijker naar voren komen, ziet men alle verschil herleid worden tot oppervlakkige variaties op eenzelfde thema, wordt men overweldigd door die onontkoombare waarheid: éénheid van structuur en functie is éénheid van oorsprong!

De mens is een gewerveld dier, met de vissen en de tweeslachtigen, de kruipdieren en de vogels! De mens is een zoogdier, met de knagers en de olifanten, de rovers en de herkauwers, de walvissen en de vleermuizen! De mens is een primate, met de lemurs en de spookdiertjes, de bavianen en de mensapen!

Het spreekt vanzelf dat men getracht heeft uit te maken welk dier het meest op ons lijkt en het nauwst met ons verwant is. Dat is niet zo eenvoudig als het er uit ziet. Men moet met zeer veel kenmerken, met alle omstandigheden rekening houden. Ook bij de mens is het niet zó dat twee mensen met blauwe ogen nader met elkander verwant zijn dan een mens met blauwe en een mens met bruine ogen. Daarbij komt dat tal van kenmerken zeer sterk de invloed van het milieu kunnen ondergaan, zodat het volstaat dat twee organismen leven in eenzelfde milieu om gelijkaardige kenmerken te vertonen.

Neem bijvoorbeeld de voet van een mens en van een Orang-oetan: dat zijn twee zeer verschillende dingen, al is het grondbouwplan volkomen identiek. Maar de mens loopt op de grond, sinds méér dan een miljoen jaar, toen hij nog een mensaap was die op de bodem leefde,

terwijl de Orang-oetan een boomedier is, met prachtige grijpvoeten. Wij, mensen, hebben het verleerd onze voeten als grijporganen te gebruiken. Vergelijkt men daarmede de voeten van een Schimpansé en die van een berggorilla, dan zien deze laatste er buitengewoon menselijk uit. Maar de berggorilla leeft hoofdzakelijk op de bodem, terwijl de Schimpansé veel meer boombewoner is gebleven, zodat de gelijkenis van de voet van de mens en Gorilla enerzijds, van Schimpansé en Orang-oetan anderzijds te wijten zou kunnen zijn, niet aan grotere onderlinge verwantschap, maar aan een meer gelijkaardige levenswijze.

Daarom doet men het best te zoeken naar kenmerken die niet zozeer de invloed van het milieu kunnen ondergaan. Sommige skeletstructuren van de schedel en van de handwortel, en de biochemische structuur van het bloed hebben aangetoond dat, onder de recente mensapen, de Gibbon en de Orang-oetan verschillen van de Gorilla en de Schimpansé, en dat deze laatste veel dichter bij de mens staan dan de eerste.

Wie van beide, de Gorilla of de Schimpansé, de mens het naast staat, valt moeilijker te beslechten. Op grond van de bovenkaak-structuur, en van het geringe verschil in grootte tussen mannelijke en vrouwelijke individuen schijnt de Schimpansé nog méér verwantschap te tonen met de mens, dan de Gorilla. Maar het is best mogelijk dat, als deze laatste iets beter bekend zal zijn, zal blijken dat Gorilla en Schimpansé pas twee verschillende soorten zijn geworden nadat de menselijke voorouders zich van de Gorilla-Schimpansé-voorouders hebben afgescheiden. Dat wil zeggen dat enkele miljoenen jaren geleden Gorilla, Schimpansé en de voorlopers van de mens nog één enkele mensapen-soort vormden.

Dat is het besluit waartoe men komt na grondige vergelijkende studie van de thans nog levende soorten.

Welk licht werpen de gegevens van de paleontologie op het vraagstuk van het ontstaan van de mens?

Eerst een paar opmerkingen van algemenen aard. Ten eerste: als men het aantal recente soorten van sommige zoogdiergroepen vergelijkt met het aantal soorten waarvan fossielen werden teruggevonden, dan blijkt dat de tegenwoordige fauna soms maar een pover overblijfsel is van datgene wat vroeger heeft geleefd. Neem de groep der olifanten bijvoorbeeld: uit de laatste 40 à 50 miljoen jaren zijn daarvan meer dan 150 verschillende soorten bekend. Nu leven enkel nog de Indische olifant, met betrekkelijk kleine oren, en de Afrikaanse olifant, met zeer grote oren. Alle andere soorten zijn uitgestorven. Dat geldt ook voor de paarden, de neushoornen, en tal van andere groepen. Dat geldt zeker ook voor de mensapen.

OPEN BRIEF AAN RALPH WALDO EMERSON VAN ANTONIO INGLESIAS

(verkort overgenomen uit de „Saturday Review“).

In Amerika wordt RALPH WALDO EMERSON (1803—1882) door onze geestverwanten beschouwd als een der voorlopers van het hedendaagse humanisme, hoewel hij lid was van de Unitarian Church. Deze beweging, die het Opperwezen als één enkelvoudige erkent, in tegenstelling tot de rechtzinnige belijdenis der drieënheden, vond in de Ver. Staten van Amerika de meeste aanhang. De leider, W. E. CHANNING, vriend van Emerson, predikte in Boston een algehele vergeestelijking der oude rationalistische beginselen. In veel is hij verwant aan Emerson, maar uit Emerson's dagboek blijkt herhaaldelijk welk een afstand hij had genomen van alle dogma. ANTONIO INGLESIAS, schrijver van „Culture's Emergent Pathway“, een Amerikaan van Spaanse afkomst, die in de Saturday Review in 1952 een open brief schreef aan Erasmus, richt zich nu op dezelfde wijze tot Emerson. Hij schrijft:

Terwijl ik er mij ten volle van bewust ben, dat ik kans loop als een onnozele beschouwd te worden door velen van mijn tijdgenoten, schrijf ik deze open brief aan

U, vereerde meester, om te zeggen, dat ik er ernstig van overtuigd ben, dat, tenzij de tegenwoordige — in slagorde opgestelde — verdedigers der democratie en van de persoonlijke vrijheid, leren de mens te zien zoals Gij hem zag, hun strijd die innerlijke onweerstaanbare kracht en overtuiging zal missen, die alleen bergen kan verzetten. Op 36-jarige leeftijd, in 1839, waart Gij U klaarblijkelijk duidelijk bewust van Uw hoge roeping, want in Uw Dagboek vraagt Gij Uzelf: „Wat zal de inhoud zijn van mijn boodschap?“ Waarop Gij zelf het antwoord geeft: „Als Adam in het Paradijs moet ik alle dieren des velds en alle goden der hemelen nieuwe namen geven. Ik moet de in den Tijd oververzadigde mens oproepen om zichzelf opnieuw te ontdekken, en uit de Tijd te treden, en de onsterfelijke, zuivere lucht van zijn geboortegrond opnieuw te proeven. Ik zal hem, hoewel zelf daartoe niet waardig, voortdurend moeten wijzen op het Ideaal en een Heilig leven, het leven binnenin het leven, het Vergeten Goed, de Onbekende Zaak, waarin wij rondsparte-

len en tekort schieten..... Ik moet de geestelijke machten verheerlijken in hun oneindige tegenstelling tot de mechanische machten en de filosofie der machine van deze tijd. Ik moet de dapperen, die lijden onder euvels waarvan zij het einde niet kunnen voorzien, troosten, door een beroep te doen op het grote optimisme dat zichzelf verwezenlijkt in het innerlijk van ieder mens“. En een jaar later schrijft Gij in datzelfde Dagboek: „In al mijn lezingen heb ik slechts één leer verkondigd, namelijk: de oneindigheid van de mens“.

Nauwelijks een eeuw nadat Gij Uw groot humanistisch evangelie predikte, wordt in deze tijd als algemeen geldend beschouwd, *niet* de oneindigheid van de mens, maar de eindigheid; niet zijn onbeperkte mogelijkheden, maar zijn beperkingen; niet zijn goddelijkheid, maar zijn dierlijkheid.

Daar ikzelf behoor tot de „lijders“ die Gij gedurende zoveel jaren hebt getroost, schrijf ik nu deze brief om Uw steun te vragen om Uw thans levende landgenoten ervan te overtuigen, dat Uw lessen inderdaad behoren tot de wegen, die ons uit onze tegenwoordige woestijn van reusachtige ontgoochelingen, onvruchtbaar scepticisme en desolate ontkenningen kunnen verlossen. Ik kan hier alleen maar enige van Uw eigen moedige woorden aanhalen, enkele van de voornaamste uitingen van Uw overtuiging, van Uw vertrouwen. Gij kunt helpen door een beroep te doen op dat grote optimisme, dat zichzelf verwezenlijkt in het innerlijk van ieder mens.

Terwijl ik met mijn gehele hart reken op de ver-strekkende hulp van Uw verborgen bezieling, geef ik hier deze grondstellingen, zo magistraal uitgedrukt in Uw geladen en flonkerende aphorismen:

„Ieder mens is een godheid in vormoming, een godheid die voor nar speelt. In de mens is de Ziel van het Al, de wijze stilte, de universele schoonheid, waarmede ieder onderdeel gelijkelijk is verbonden; de eeuwige Eenheid..... die grote natuur waarin wij geborgen zijn, zoals de aarde in de zachte armen van de dampkring; die Eenheid, die „Over-Soul“ waarbinnen het persoonlijk wezen van ieder is opgenomen en met alle andere tot eenheid is gegroeid; dat gemeenschappelijk hart, waaruit ieder rechtvaardig handelen voortvloeit, dat onafgebroken neigt om in onze gedachten en ons handelen door te dringen en wijsheid te worden, en deugd en kracht en schoonheid.“

Gij, Emerson, hebt de moed gehad om alle mateloze machten, zowel van God als van de natuur in de mens te concentreren. En zo vindt Gij het volkomen vanzelfsprekend, de mens te begiftigen met voorwaar onbegrensde potentie:

Dat brengt ons tot de tweede opmerking: men heeft weinig kans, bij delfwerken, de slagrand of het dijbeen van een olifant achteloos opzij te werpen; maar een maaltand van een mensaap of mens, of een stuk kaak, wordt zeer gemakkelijk over het hoofd gezien. Hoeveel waardevol fossiel materiaal op die manier verloren is gegaan valt niet te schatten; en hoeveel daarvan nog, met de moderne technieken van uitgravingen en ontginningen, zal verdwijnen, daaraan durven wij haast niet denken, zó slaat de schrik ons om het hart.

Ja, eigenlijk is het haast een wonder dat nog zoveel voormenselijke overblijfselen werden gevonden; dat daarbij tonnen fossiel materiaal moesten verzameld worden om wat stukjes van onze voorouders te vinden, maakt het wonder niet geringer, en strekt de paleontologen tot nog groter eer.

Wat hebben zij gevonden? Laat het ons chronologisch onderzoeken, niet naar de datum van de opgravingen, maar naar de ouderdom van de aardlagen waarin de vondsten werden gedaan; en laat ons daarbij bedenken dat zeer veel ontdekt werd in de jaren vóór de tweede wereldoorlog, met het gevolg dat alle boeken van vóór 1930, hopeloos verouderd zijn.

Daar zijn eerst, in aardlagen van 5 tot 15 miljoen jaar oud, de overblijfselen van mensapen: tanden en schedelfragmenten, behorend tot het reeds oude Gibbon-type, of tot het dan nieuwe type der grote mensapen, gelijkend op de Orang-oetan, de Schimpansé of de Gorilla. De hoogst ontwikkelde zoogdieren uit die tijd waren dus ongetwijfel de mensapen.

In Zuid-Afrika, in aardlagen van ongeveer één miljoen jaar oud, heeft men in de laatste dertig jaren, tal van overblijfselen gevonden van wezens waarvan men nog niet met zekerheid kan zeggen of het nog mensapen of reeds aapmensen waren. Zij liepen rechtop, en niet voorover gebogen zoals de recente mensapen dat doen; daarvan getuigt de vorm van bekken en ledematen. Zij hadden tanden die veel menselijker waren dan die van de recente mensapen: vooral de voorkiezen en de hoektanden zagen er zeer menselijk uit, maar waren nog zeer groot. Alles bijeen genomen, met hun ietwat grotere hersenen en hun ietwat kleinere kaken dan de typische mensapen, stonden de Zuid-Afrikaanse Australopithecus-Plesianthropus wezens al een heel eind voorbij het Gorilla-Schimpansé-stadium, maar toch nog heel wat verwijderd van datgene wat wij onmiddellijk als mens zouden herkennen.

Gelukkig mogen wij nog veel nieuw materiaal verwachten uit het verre Zuid-Afrika, waar nog zeer veel grotten en holen voorkomen van het type waarin tot nu toe de zo waardevolle fossielen werden gevonden. Geld, mensen en tijd: dat is het enige wat wij nodig hebben om de verborgen schatten op te graven die zeker nog heel wat problemen van de menswording zullen ophelderen.

Dan zijn daar de vondsten op Java, in 300.000 tot 500.000 jaar oude lagen, van de eerste, ontwijfelbare mensen: de Pithecanthropo, tot wier ontdekking Nederlandse geleerden zoveel hebben bijgedragen.

(Wordt vervolgd) L. DE CONINCK.

„Ik ben de bezitter van de sferen,
Van de zeven sterren en van het

zonnejaar;
Van Caesar's daadkracht en van Plato's
brein,
Van Christus' hart en van Shakespeare's
geest.”

Hoeveel van Uw mateloos vertrouwen
ligt saamgevoegd in deze beknopte regels!
Daarnaast hebt Gij U getoond te zijn de
meest indringende criticus van Uw tijd, die
afstand wist te nemen en de dingen met
een weergaloze helderheid doorschouwde.
In de critieke dagen van 1837 *) schreef
Gij in Uw Journaal: „De ouderen dra-
gen geen kroon van warm leven op hun
grijze haren. De jonge generatie heeft geen
principes meer en geen hoop en geen be-
zit. Ik zie de mens zoals hij niet behoorde
te zijn. Hij laat zich voortbewegen als een
wiel door de trapper; hij is als de kwast
aan de schorteband van de samenleving.
Hij is gelijk een geldkist en is de slaaf
van zijn lusten. Dit is de wrede verschrik-
king van het heden, dat het ideaal de die-
naar is geworden van de dagelijkse din-
gen, dat het hoofd de voeten moet dienen”.

Neen, wijze, universele en helderziende
Emerson, Gij hebt nimmer Uw ogen ge-
sloten voor de harde en brutale feiten van
iedere dag. Gij schreef zo eerlijk over
Uzelf: „Ik doop mijn pen in de zwarte
inkt, omdat ik niet bang ben om in mijn
inktpot te vallen”.

Stevig staand tussen Uw tijdgenoten als
de serene leraar van het leven van den
geest, hebt Gij nimmer getwijfeld of ge-
schipperd; terwijl Gij de werkelijkheid
onder het oog zag, als de profeet van het
ideaal, hebt Gij kalm de waarheid gezegd
over alles wat Gij waarnam om U heen
en in Uzelf. Het Amerika, dat Gij trouw
liefhadt, was het ideale, op daadkracht
gerichte Amerika.

En sta mij nu toe, Emerson, U enige
vragen te stellen die mijn geest de laatste
tijd hebben beziggehouden. Daar Gij ge-
durende vele jaren mijn grootste leermees-
ter zijt geweest van het ideale humanis-
me, en, als zodanig, telkens weer volkomen
bevredigend mijn persoonlijke problemen
hebt helpen oplossen, zo aarzel ik niet U
nu deze vragen te stellen, in volle ernst
en oprechtheid.

Zoals Gij waarschijnlijk veel beter weet
dan wijzelf, zijn alle eerlijke verdedigers
van de vrijheid in de Verenigde Staten
op het ogenblik gewikkeld in een titanen-
strijd om 's mensen persoonlijke vrijheid
te verdedigen, zijn geestelijke waardigheid,
zijn morele onkreukbaarheid, en de uit-
eindelijke onaantastbaarheid van zijn per-
soon. Dikwijls heb ik mij, hun vurig ge-
spannen pogingen gadeslaand, afgevraagd,
waarom deze dappere strijders zich nim-
mer tot Uw geschriften wenden om daar-

*) economische paniek (vert.).

in de juiste strijdmiddelen te vinden die zij
klaarblijkelijk zozeer van node hebben.

Zijn zij bevreesd de anarchistische ele-
menten te ontketenen, die in vele van Uw
beginselen ten aanzien van 's mensen per-
soonlijk gedrag liggen opgesloten? Kunnen
zij niet geloven, zoals Gij deedt, in de
goddelijkheid van de gewone mens? Vre-
zen zij wellicht de mogelijke praktische
gevolgen van Uw verheven gebrek aan
respect voor vele gevestigde instellingen?
Denken zij misschien, dat wat Gij onge-
veer honderd jaar geleden schreef, niet
modern, niet vooruitstrevend of doeltref-
fend genoeg voor hen is om voor te leven
en te vechten? Zijn de liberalen en de
democraten in dit land heden ten dage niet
in staat Uw diepe geestelijke waarheden
te vatten en erin te geloven? Waarom
gaan zij niet tot Uw overvloeiende bron
van wijsheid voor de bevredigende ethi-
sche en metafysische rechtvaardiging
der democratie als de weg ten leven? Is
het mogelijk dat zij in alle ernst geloven
dat zulk een rechtvaardiging niet nodig is
in de wereldcrisis van nu? Kunnen zij aan-
spraak maken op het geestelijk leiderschap
van Amerika in de vrije wereld, en tege-
lijkertijd zelf onwetend blijven omtrent de
vitale waarheden, die Gij zo rijkelijk ver-
schafte, om dat leiderschap te rechtvaar-
digen? Zijn zij zo volkomen ondergegaan
in deze tijd en geestelijk zo verblind, dat
zij zich niet de onmetelijke praktische uit-
werking bewust maken van Uw verheven
ideale wijsheid? Of stellen zij zich een
ogenblik voor, dat die economische wel-
vaart, de industriële mobilisatie, productie
op grote schaal, militaire paraatheid, radar,
raket-vliegtuigen, atoombomben, in deze
tijd doelmatiger zijn om de democratie en
de vrijheid van de mens te redden, dan de
mateloze goddelijke hulpbronnen en de
onberekenbare bovennatuurlijke potenties
die Gij zo duidelijk in de ziel van ieder
mens hebt ontdekt?

Ik stel U in deze open brief deze stout-
moedige vragen in de vurige hoop, dat
ze door alle strijders voor vrijheid voor
wie ze bedoeld zijn, gelezen en zorgvuldig
overwogen zullen worden. Indien zij
slechts overtuigd konden worden en tot
Uw geschriften gaan en daarin vinden wat
zij zo dringend nodig hebben. Zouden zij
in Uw begrip van de goddelijke wortel
der democratie, bijvoorbeeld, niet voldoende
springstof kunnen vinden om de „ideo-
logische” fundamenten van alle bestaande
totalitaire stelsels te ondermijnen? Want,
zoals Gij het zo moedig stelde, met vol-
strekt en mateloos vertrouwen: „De wortel
en het zaad van de democratie is het be-
ginsel: oordeelt zelf; eerbiedigt uw eigen
oordeel..... Democratie en vrijheid heb-
ben hun wortels in de heilige waarheid,
dat ieder menselijk wezen de goddelijke
Rede in zich bergt, en dat, hoewel weini-
gen volgens de voorchriften van de Rede
leven, alle mensen hiertoe in staat zijn.

Ontvangen Boeken

J. P. Sartre: *De Wegen der Vrijheid*: Deel
II Het Oponthoud; Deel III De Dood in
het Hart. Uitgave Contact, Amsterdam,
1953, per deel f 6.90.

Met deze beide delen is de Nederlandse
vertaling, thans goed verricht door de dich-
ter M. Mok, gereed gekomen van dit te-
recht beroemde werk. Of het vierde deel
ooit zal verschijnen? De aankondiging er-
van door Sartre is nu al jaren oud!

Jan Romein: *In het hof der historie*; Quer-
ido, Amsterdam, 1951, f 6.50.

Na een polemische verdediging van zijn
opvatting der objectiviteit in de geschiede-
niswetenschap, handelt Romein in dit boek
over wezen, inhoud, vorm en zin der ge-
schiedenis en over de historie der geschied-
schrijving. Het is een belangrijk werkje in
de thans zo levendige strijd der historici
over genoemde problemen.

Albert Helman: *Mijn Aap lacht*. A'damse
Boek en Courantendrukkerij, 1953.

Het mensenleven, gezien door de ogen
van een aap, die door zijn contact met de
mensen iets van zijn aap-zijn verliest. Een
boek vol humoristische en ernstige tafrelen
uit de mensenwereld, boeiend beschreven.

Wat leeft er onder
de jongeren?

DE LIBERTIJD

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Neemt U eens een proefabonnement
voor het lopende jaar à f 0,75.

Redactie-secretariaat: IJzerstr. 46b,
Rotterdam-W.

Betalingen: postrekening 58.48.02
t.n.v. penningmeester H.J.G., Am-
sterdam.

Dat is de gelijkheid en de enige gelijkheid
van alle mensen. Tot deze waarheid zien
wij op als wij zeggen: eerbiedig Uzelf,
wees getrouw tegenover Uzelf.”

Tot zover ANTONIO INGLESIAS — en
EMERSON.

Sommige uitspraken van Emerson zullen
voor ons wat verouderd klinken, en we zullen
ze niet meer in alle onderdelen kunnen aan-
vaarden, maar het bezielende beroep dat Ingle-
sias op hem doet zal ongetwijfeld weerklank
vinden. Ook bij onze lezers, die zich reeds in
Emerson's Essays hebben verdiept.

J. M. BOLKESTEIN-KRAFT.

Een rationalistische stem over humanisme en religie

Het onderstaande artikel van Dr. G. W. Huygens naar aanleiding van de door het H.V. uitgegeven brochure „Humanisme en Religie” heeft de redactie opgenomen in het besef van de verscheidenheid der gedachten op dit punt, die binnen het Verbond heerst, en in de verwachting, dat het tot een discussie van goed gehalte aanleiding zal kunnen geven. Naar de mening van de redactie is het niet gewenst, dat hoofdbestuur of redactie zich in eerste instantie in deze discussie mengt, weshalve het zonder enig commentaar geplaatst wordt.

RED.

Men kan accoord gaan met onze beginselverklaring, waarin de mens een bijzonder deel van het kosmisch geheel genoemd wordt, zonder dat men in zijn leven erg veel hinder ondervindt van de kosmos. De humanisten uit de eeuwen na de Renaissance hielden de aandacht meer gevestigd op de aarde, en doordat zij met beide voeten op de grond stonden, konden wetenschap en techniek zich vrijelijk ontwikkelen. Het rationalisme is dus een humanistische traditie met een groot verleden; het is één van die verworvenheden van het Westen, die de verdediging waard zijn. Daarom nu mag een waarschuwend kritiek niet ontbreken op het feit, dat het „gevoelshumanisme”, of zo men wil de religie zo’n onevenwichtig groot aandeel van de belangstelling vraagt, en men in het irrationele vlucht.

Voor me ligt het boekje „Humanisme en Religie”. Is het toeval, dat dit tot dusver de fraaist verzorgde uitgave van het H.V. is, en is het toeval dat de auteurs hun wetenschappelijke titel niet aan hun naam hebben toegevoegd? In elk geval is het opvallend.

Voorzitter Van Praag houdt zich in zijn inleiding wijselijk op de vlakke. Terecht stelt hij de vraag, of er voor de algemene religiositeit geen meer „geëigende” (!) benaming te vinden is dan religie. Tegenover zijn conclusie stel ik de mijne, n.l. dat de term religie allerongelukkigst is. Natuurlijk, het Nederlands kent een verschil tussen de formele godsdienst en de belevende religie. De laatste is zowel oorsprong als ontbindingsfactor van de eerste. Toch houdt het woord te veel verband met geloof, dan dat ik het nog zou willen hanteren. Voor mij is het evenzeer erfelijk belast als voor anderen het woord atheïsme. Daarom citeer ik met instemming het kwade geweten van Schut, die zijn bijdrage begint met de uitroep: „hebben wij, als buitenkerkelijken, een humanistisch verbond opgericht, waar we de godsdienst de voorkeur uit wierpen om hem (door) de achterdeur weer binnen te laten?” Dit nu vraag ik me ook af.

Het is niet mijn bedoeling, de vijf schrijvers op de voet te volgen. Sommige dingen aanvaard ik, andere niet, terwijl er

veel is dat ik kan erkennen hoewel het me vrij onverschillig laat. Het gaat er echter niet om, wat voor mij persoonlijk aanvaardbaar is; ik wil de zaak algemener stellen en wijzen op enkele gevaren, die aan de ontwikkelde denkbeelden zijn verbonden.

1. De religieuze beleving waarover Dr. Prins spreekt, brengt ons in de sfeer van de *mystiek*. Mystici nu hebben er altijd bestaan; dit staat los van het humanisme. Het gaat om een zuiver persoonlijke geaardheid, waar wellicht een zekere geoefendheid van kan uitgaan (ook het tegenovergestelde!) Men bedenke niettemin, dat de „gemiddelde” Westerse mens deze instelling mist, zodat het weinig zin heeft, hem de weg te wijzen door een methode à la Ruusbroec. „Door oefening, door gestadige oefening”, getuigt Dr. Prins, die ongewild de ontstervelijke schim van Maltatuli's juffrouw Laps oproept. Met alle respect en in volle ernst gezegd: ook na alcoholgebruik kan iemand komen te verkeren „in een bovenpersoonlijk zijn”. Zekere remmen zijn losgeslagen, en de lichte roes veroorzaakt een extase van precies dezelfde aard als Dr. Prins beschrijft. Ik ben geen geheelonthouder, doch mijn verstand schrijft mij matigheid voor, en na een gezellig bitteruurtje weiger ik beslist de lichte extase te erkennen als de „diepere grond van mijn eigen persoonlijk leven”; daar ben en blijf ik nu juist te nuchter voor. Om over de kater nog te zwijgen. Nu heb ik de alcohol altijd een uitermate gevaarlijk artikel gevonden voor lieden die er niet mee om kunnen gaan; zij kunnen er beter afblijven. Zo is het ook met de mystiek gesteld. Laat het een persoonlijke ervaring blijven. Bovendien komt het mij voor, dat vele mensen die zich op eigen zieleleven terugtrokken, op een of andere wijze in het gewone leven de trein gemist hebben; ik denk b.v. aan een J. H. Leopold.

2. Gevaarlijker wordt de zaak, wanneer verkeerd begrip van de mystiek leidt tot pogingen, de extase *gezamenlijk te beleven*. Juist in een collectiviteit als het H.V. is dit gevaar niet gering. Van gezamenlijk beleefd irrationalisme moesten we toch onze bekomst hebben.

3. Nauw verbonden met de mystiek is de *erotiek*. Hierover te spreken is een delicate aangelegenheid. Haar wezen, zegt Schut, is overgave en zelfopoffering, is schepping van nieuw leven en verlossing van het beperkte Ik, is eenwording van mens en mens, en het samen beleven van de grote kosmische eenheid. Enzovoorts. Zie wat ik boven over de alcohol zei. Tegenwoordig grasduint ieder in de psycho-analyse, en niet weinigen willen

zich bevrijden van verdrongen complexen door uitleving. Zo kan men, Schut lezende, op het denkbeeld komen wat religieuze ervaring te gaan opdoen. Dat heeft de schrijver, neem ik aan, niet bedoeld, maar met vuur spelen is nog gevaarlijker dan met alcohol. Een werkelijke daad van zelfopoffering noem ik het, wanneer iemand zich door zijn verstand laat voorschrijven, het onvolmaakte voor lief te nemen. Er zijn al genoeg huwelijken nodeloos kapot gegaan.

4. *Geringschatting van het verstand* is m.i. het grootste gevaar, dat uit de hang naar religie voortkomt. Het is wellicht het bedenkelijkste verschijnsel van onze tijd. Wie even zijn..... verstand gebruikt zal moeten erkennen dat vele zaken mislopen als gevolg van een ontstellend gebrek aan dit artikel. Er zijn nu eenmaal dingen, die uitsluitend rationeel op te lossen zijn. Wanneer men als humanist van mening is, dat de wereld een heel klein beetje verder gebracht kan worden, dan weet men dat men zonder intellect tot niets komt. Zekere onderwijsvernieuwers klagen — gedeeltelijk terecht — over een teveel aan „intellectualisme”, maar hun methoden werken maar al te vaak gemakzucht, vervlakking en onkunde in de hand. Tegenover verstand staat niet gevoel, maar onverstand. De vooruitgang van wijsbegeerte, wetenschap en techniek is één triomf van het intellect. Wanneer ik werkelijk aan onze beginselverklaring zou willen dokteren, dan zou ik de mens willen aanduiden als draager van intelligentie.

5. Een ander gevaar is het *klakkeloos omgaan met grote woorden*. Wanneer men op gemeenplaatsen stuit als: de hoogste werkelijkheid, zich stamelend uiten, kwellende vragen, de nietige mens op de nietige aarde, enz., enz., dan vraag ik me af of Du Perron en Ter Braak vergeefs geschreven hebben. Wie verlost ons van dit domineesland? Maar wanneer men het gezond verstand verguist, hebben de zalvers een vrijbrief.

6. Tenslotte noem ik de dreigende *veroostering van onze levensinstelling* door het eindeloze beroep op Oosterse denkers, talent, zijn activiteit vooral. Van het Oos-Bij alle waardering voor deze lieden blijf ik het opmerkelijk vinden, dat de Aziatische wereld (en heus niet door de schuld van de Europeanen) lijdt aan alle kwalen, die het Westen overwonnen heeft. Ik blijf het houden bij de Westerse mens, zoals die zich onderscheiden heeft door zijn wetenschappelijkheid, zijn vooruitstrevendheid, zijn individualisme, zijn nuchterheid en werkelijkheidszin, zijn organisatie-talent, zijn activiteit vooral. Van het Oosten hebben wij niet veel te leren, alle profeten van het type Schubart ten spijt;

Voorlopig Rapport

van een commissie tot herziening van de Beginselverklaring, ingesteld door het H.B. bij besluit van 26-6-1952 en 2-5-1953.

Naar aanleiding van de discussies over de Beginselverklaring op het Congres-1952 besloot het Hoofdbestuur in zijn vergadering van 21-6-1952 tot instelling van een veelzijdig samengestelde, kleine commissie, die zou hebben na te gaan of en zo ja, welke wijzigingen in de beginselverklaring zouden moeten worden aangebracht, opdat deze een principiële basis zou kunnen opleveren voor alle autonome humanisten. Deze commissie werd door het Hoofdbestuur aanbevolen om zich door middel van enquête en interview allereerst te oriënteren omtrent de ten deze in en om het Verbond gehuldigde opvattingen en zich vervolgens te beraden en het H.B. te adviseren omtrent de verder te voeren procedure.

alleen voor Chinese en Javaanse gerechten heb ik een voorliefde..... Met de yogi komen we evenmin verder als met de volkscommissaris, maar sla er Koestler maar eens op na.

Is de vlucht in het irrationele een tijdsverschijnsel? De belangstelling voor het religieuze is m.i. van dezelfde aard als die voor spiritisme en parapsychologie. De moeilijkheden van de tijd worden er niet door opgelost, de verwarring wordt er groter door. Wat allereerst nodig is? Brains, more brains. Dat aan de goede wil om op rationele wijze van de wereld iets te maken, een sentiment ten grondslag ligt, zal niemand ontkennen, maar dat doet hier niets ter zake.

Het is een kwestie van levenskunst, dat ook het irrationele in ons bestaan zijn plaats krijgt. Geen enkele rationalist twijfelt daaraan. Het is echter een goede humanistische eigenschap, dat men maat weet te houden. Op het onderwerp levenskunst zowel als op het onderwerp rationalisme hoop ik nog eens terug te komen in meer positieve zin. Ditmaal was het mij er om te doen, op enkele gevaren van het irrationalisme te wijzen; naar ik hoop ten overvloede. Toch zou het wenselijk zijn, dat de rationalistische stroming meer van zich deed horen. Het zou het H.V. voor velen aantrekkelijker maken.

Tegen het boekje „Humanisme en Religie” als terreinverkenning en als persoonlijke getuigenis heb ik geen bezwaar. Mocht de onuitgesproken grondgedachte echter zijn, dat het H.V. in meer religieuze richting gestuwd dient te worden, dan zal men de rationalist tegenover zich vinden.

G. W. HUYGENS.

Het bureau van deze commissie heeft een vijftiental personen verzocht hun mening kenbaar te maken, terwijl in „Mens en Wereld” een oproep van dezelfde strekking geplaatst werd. Tenslotte beschikte de commissie over drie en twintig schriftelijke en enkele mondelinge adviezen van enkelingen en gemeenschappen, die zorgvuldig werden ontleed. Inmiddels had het Hoofdbestuur op grond van de al-of-niet-bereidverklaring der betrokkenen in zijn vergadering van 2-5-1953 de commissie als volgt samengesteld:

Dr. J. P. van Praag, voorzitter, Prof. Dr. L. van der Wal, secretaris, en de leden H. Bonger, C. van Gorkom, A. de Jong, H. Redeker, Ir. P. Schut, Prof. Dr. G. Stuiveling en Mr. H. B. J. Waslander, terwijl de Heer R. Kellerman als waarnemer voor de S.V.H.G. de besprekingen bijwoonde. De commissie is in deze samenstelling tot dusver zesmaal bijeen geweest, en heeft gemeend in eerste aanleg de hier navolgende overwegingen als voorlopig rapport aan het Hoofdbestuur te moeten aanbieden.

PROCEDURE.

Na kennisneming van de haar voorgelegde meningen is de commissie van oordeel dat het onjuist zou zijn op grond daarvan tot overhaaste wijzigingen in de beginselverklaring over te gaan. Al is het aantal dergenen die geen enkele wijziging zouden willen zien aangebracht vrij klein, toch zijn de aanbevelingen tot verandering meestal zo uiteenlopend en laat hun formulering nog zoveel twijfel over de bedoeling toe, dat een nadere discussie in het gehele Verbond daarover zeer gewenst is. Dit is bovendien ook de meest deugdelijke methode om te bevorderen, dat een gewijzigde beginselverklaring inderdaad het geestelijk eigendom van het Verbond wordt.

De commissie adviseert het Hoofdbestuur dan ook het onderhavige rapport aan de orde te stellen op het congres-1954, daarbij de gelegenheid te bieden tot het indienen van aanbevelingen tot wijziging van het ontwerp der commissie, waarover op het congres een vrije discussie kan plaatsvinden, maar de beslissingen daarover uit te stellen totdat de commissie opnieuw gelegenheid zal hebben gevonden over de ingediende aanbevelingen en de gevoerde discussies te adviseren. Zij stelt zich voor dat dit nadere advies, vergezeld van een definitief ontwerp ter nadere beslissing kan worden voorgelegd aan het congres-1955, al of niet na verdere schriftelijke of mondelinge voorbereiding.

OVERWEGINGEN.

De commissie is van mening dat van een beginselverklaring niet verwacht mag worden dat zij een volledig beeld geeft van de overtuiging die er in wordt aangeduid. Men mag in het algemeen tevreden zijn, als men er in slaagt de grond-

Beginselverklaring

Op het Congres 1952 werd door enkele gemeenschappen de wenselijkheid uitgesproken te komen tot herziening van de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond. Ter voorbereiding daarvan werd door het Hoofdbestuur een commissie ingesteld. Het voorlopige rapport van deze commissie, dat hieronder is afgedrukt zal op het op 10 en 11 April 1954 te Hilversum te houden congres besproken worden, waarna de commissie zich opnieuw beraden zal en opnieuw overleg in de gemeenschappen plaats zal kunnen vinden. Op de in het najaar van 1954 te houden gewestelijke studiedagen zal de beginselverklaring het onderwerp van bespreking uitmaken, waarna tenslotte het Congres 1955 zich over een definitief ontwerp zal uitspreken.

Deze wijze van behandelen is gekozen om de gemeenschappen de ruimste gelegenheid te geven om zich te bezinnen over de beginselen van het autonome humanisme. En het Hoofdbestuur verwacht dan ook, dat de gemeenschappen hiervan vruchtdragend gebruik zullen maken. De redactie van „Mens en Wereld” stelt zich voor, dat na het Congres 1954 ook in „Mens en Wereld” de beginselverklaring aan de orde gesteld zal worden, opdat de gemeenschappen over een ruim studiemateriaal de beschikking zullen hebben.

slagen aan te geven waarop die overtuiging berust, of anders uitgedrukt, het raam waarbinnen die overtuiging zich beweegt. Aldus wordt ook bereikt, dat een beginselverklaring niet meer vastlegt dan nodig is om een basis van verstandhouding te scheppen voor allen, ongeacht hun filosofische, religieuze of politieke opvattingen, die met goed recht niet-godsdiensstige humanisten genoemd kunnen worden.

Voorts dient men er, naar de mening van de commissie, niet naar te streven van één beginselverklaring een soort getuigenis te maken, dat als zodanig oproept tot een humanistische levensvisie of tot aansluiting bij een organisatie. Een beginselverklaring is daartoe een ongeschikt stuk. Zij dient op grond van het voorgaande niet meer te bevatten dan datgene wat inderdaad kenmerkend is en alle ruimte laat voor persoonlijke of actuele uitwerking. Bovendien is de commissie van oordeel, dat een beginselverklaring zo mogelijk kort in enkele eenvoudige zinnen dient te worden geformuleerd.

Tenslotte spreekt de commissie als haar oordeel uit, dat zij niet de indruk gekregen heeft, dat het nodig of wenselijk zou zijn de geestelijke grondslag van het Verbond principiële te veranderen. Waaraan wel behoefte bestaat, is een meer bevredegende formulering, eventueel een nadere nuancering van datgene wat voor en na de geestelijke grondslag van het Verbond is geweest. Met andere woorden het gaat, niet om een ander humanisme, maar om een andere omschrijving, opdat diegenen die de bedoelingen van het Verbond zouden hebben misverstaan, daardoor de verheldering krijgen, waarop ze recht hebben.

ONTWERP.

Art. 2. Beginsel.

Humanisme is een levensovertuiging, gekenmerkt door het pogen om leven en wereld met een beroep op menselijke vermogens te verstaan. Bij alle schakering die binnen deze overtuiging mogelijk is worden daarbij de volgende grondslagen erkend:

1. Het verstaat de mens als drager van een hem als mens kenmerkend waardebesef.
2. Het eerbiedigt ieder mens in zijn persoonlijke ontplooiing en als lid der samenleving.
3. Het eist een voortdurende bereidheid tot redelijke verantwoording in denken en doen en baseert zich niet op bijzondere openbaring.
4. Het is zich bewust van de maatschappelijke, natuurlijke en kosmische verbanden, waaraan de mens deel heeft.
5. Het stelt vrijheid en gerechtigheid in persoonlijk en maatschappelijk leven als norm voor samenleving en enkeling.

TOELICHTING.

Aanhef.

Levensovertuiging drukt beter dan „levens- en wereldbeschouwing” uit dat het hier niet gaat om inzicht alleen, maar om iets dat de mens grijpt en drijft.

Gekenmerkt geeft te kennen dat hier niet „alles” over die levensovertuiging gezegd wil zijn, maar slechts datgene wat die levensovertuiging in zijn verschillende vormen typeert.

- Lid 1. *Kenmerkend* wil ook hier zeggen, dat het niet de bedoeling is „alles” omtrent de mens tot uitdrukking te brengen.
- Waardebesef* roept minder dan „normgevoel” het misverstand op, dat hier gedacht zou zijn aan een stelsel van (eeuwige) normen; het wordt beschouwd als een fundamenteel menselijk vermogen, dat in de feitelijke normen zijn toepassing vindt;
- de uitdrukking „niet van persoonlijke willekeur afhankelijk” is weggelaten, omdat „waardebesef” op zichzelf reeds de bedoeling duidelijk uitdrukt.
- Lid 2. *Eerbiediging* drukt het beoogde beter uit dan „eerbied”, omdat dit laatste woord ook een element van goedkeuring inhoudt.
- Ieder mens* behoort met schroom benaderd te worden en, ook als men hem bestrijdt of straft, in zijn menselijke waarde te worden gelaten.
- Lid 3. *Voortdurende bereidheid tot* geeft te kennen dat niet gedacht wordt aan het eens voor altijd toepassen

Aan de Lezers van Mens en Wereld

Reeds lang hebben Hoofdbestuur en Redactie zich bezig gehouden met de vraag hoe de publiciteitsmogelijkheden van het Humanistisch Verbond zodanig verbeterd zouden kunnen worden, dat voor ieder lid iets aantrekkelijks geboden wordt.

Na rijp beraad, waarin ook de gewestelijke conferenties betrokken werden, heeft het Hoofdbestuur besloten vanaf 1 Januari 1954 „Mens en Wereld” als veertiendaags blad te doen verschijnen. Voor deze belangrijke uitbreiding zal aan de leden, die het blad wensen te ontvangen een vergoeding van f 3,— per jaar gevraagd worden.

Door dit besluit zal het mogelijk zijn „Mens en Wereld” aantrekkelijker en actueler te maken, te meer daar het Verenigingsnieuws er niet meer in opgenomen zal worden. Voor verenigingsnieuws zal vanaf 1 Januari een apart contact-orgaan verschijnen, genaamd „In en Om het Hum. Verbond”, dat gratis aan alle leden zal worden toegezonden.

Om de leden in de gelegenheid te stellen kennis te maken met het nieuwe veertiendaagse „Mens en Wereld”, zullen de eerste drie nummers gratis aan alle leden worden gezonden. Daar aangenomen mag worden, dat vrijwel ieder lid het bedrag van f 3,— per jaar over zal hebben voor deze belangrijke uit-

breiding van „Mens en Wereld” met 100 pagina's, zullen alle leden als abonné beschouwd worden, tenzij zij na ontvangst van het 3e nummer op de dan ingesloten gefrankeerde kaart te kennen geven daarop geen prijs te stellen.

Voor die leden, die om financiële redenen *werkelijk* niet in staat zijn het bedrag van f 3,— te betalen, is een beperkt aantal abonnementen gratis beschikbaar. Zij kunnen op de bovengenoemde kaart verzoeken vrijgesteld te worden van betaling.

Naast deze belangrijke verbetering van „Mens en Wereld” staat er nog meer op het programma. De stichting Socrates zal een driemaandelijks tijdschrift, genaamd „Reken-schap”, gaan uitgeven (48 pag. per nr.). De inhoud van dit tijdschrift zal op wetenschappelijk niveau staan. De abonnementsprijs is vastgesteld op f 6,— voor donateurs en contribuanten van de Stichting Socrates en op f 7,50 voor anderen.

Het Hoofdbestuur vertrouwt te handelen in de geest van de leden door de publiciteit van het Verbond op een geheel nieuwe basis te plaatsen, waardoor zich voor de verdere ontwikkeling van het Verbond nieuwe mogelijkheden openen en de stem van het humanisme alom beter gehoord zal worden.

van „de toets der rede”, maar aan een steeds geldende eis om open te staan voor rekenschap en bezinning, die ook heenwijst naar verdraagzaamheid.

Bijzondere openbaring betekent in de theologie de zelfopenbaring van de bijbelse God in bijbel en kerkelijke traditie (in tegenstelling tot „algemene” en „natuurlijke” openbaring, waarin de mens op menselijke wijze ontdekt wat er kenbaar is in het zijnde).

- Lid 4. *Natuurlijke verbanden* wijst op de „natuurlijke” familieband (ouders-kinderen, broers-zusters) en op de band met de „natuur” (in de zin van aardse natuurwerkelijkheid, zoals bos, hei, zee, gebergte, enz.).
- Kosmische verbanden* wijst op de band met het totale zijn in ruimte en tijd, die voor de één een meer beperkte en rationele betekenis, voor de ander een meer omvattende en religieuze betekenis zal hebben.

- Lid 5. *En* drukt mede door het accent uit dat hier aan een onverbreke-

lijke samenhang gedacht moet worden.

ONTWERP.

Art. 3. Doel.

1. Het Humanistisch Verbond wil allen verenigen, die het bovenomschreven humanisme aanvaarden.
2. Het beoogt de verdieping, verbreiding en verdediging van de humanistische levensovertuiging.
3. Het streeft er naar geestelijk leiding te geven, inzonderheid aan hen die niet godsdienstig zijn.

TOELICHTING.

- Lid 2. Dit lid houdt in beginsel alles in wat er aan humanistische activiteit in cultureel, pedagogisch en sociaal opzicht denkbaar is, het heeft dan ook geen zin daarvan een (onvolledige) opsomming te geven.

- Lid 3. Het werd niet nodig geacht hieraan woorden toe te voegen „die daarvan gediend zijn”, omdat dit, gezien de humanistische overtuiging, vanzelf spreekt.

Ontvangen boeken

P. Sorokin, De Crisis onzer Eeuw, vertaald door Ir. J. A. Blok, N. Kluwer, Deventer, 1950.

Wanneer een hoogleraar in de sociologie van Harvard University een boek over de crisis onzer eeuw schrijft, dan zal men een verantwoorde wetenschappelijke beschouwing verwachten. En wanneer Prof. Dr. J. H. van der Hoop voor de vertaling daarvan een woord vooraf schrijft, worden de verwachtingen nog hoger gespannen. Om dan echter bij het kennismaken van de inhoud vrijwel tot het nulpunt te dalen.

Prof. Sorokin heeft een hypothese opgesteld over de variatie van het cultuurkarakter in de loop der eeuwen, maar is

hierdoor blijkbaar zo in de wolken geraakt, dat hij zijn wensdroom ten aanzien van de toekomst als een wetenschappelijk feit poneert. Daarbij komt, dat zelfs de argumentatie wat het verleden betreft veelal bij het kinderlijke af en soms stuitend grof is, en indien we niet beter wisten ons wanhopig zou stemmen terzake van Amerikaanse wetenschapsnormen. Wel kunnen wij ons voorstellen, dat deze quasi-wetenschappelijke beschouwingen in de Ver. Staten nogal wat opgang gemaakt hebben.

De stelling die de schrijver verdedigt, is dat onze cultuur zijn einde nadert en over zal gaan in een nieuwe cultuur. En dat — in tegenstelling tot de cultuurperiode van 16e tot 20e eeuw, waarvan het beginsel zou zijn, dat de waarachtige werkelijkheid en waarde zintuigelijk is — deze

nieuwe cultuur een cultuur zal zijn „gegrond op het beginsel van een bovenzin- nelijk en bovenverstandelijk God als de ene waarachtige werkelijkheid en waarde” (door de schrijver een „ideële” cultuur genoemd) of althans een cultuur waarvan het hoofdbeginsel is „dat de waarachtige werkelijkheid gedeeltelijk bovenzin- nelijk, gedeeltelijk zintuigelijk is” (idealistische cultuur).

Waarop is echter deze verwachting ge- bouwd? Op het optreden van personen als Gandhi en Albert Schweitzer, van groepen als de Quakers. Zij vormen het wat magere „bewijsmateriaal”.

Natuurlijk is dit boek niet alleen maar kitsch. De critische lezer zal er wel het een en ander uit kunnen lichten, dat de moeite waard is, maar hij zal ook vele vraagtekens bij de tekst plaatsen. Mx.

Ouder echtpaar z.k. in het Z.-O. des lands, Heer gepens., invalide (wagentje), vrouw zwak, doch beiden kerngezond, zoeken

HULP IN DE HUISHOUDING
voor 15 Januari, niet beneden 30 jaar.
Enigszins bekend met verpleging.
Brieven onder no. Dec. 3 bur. v. d. blad.

Zojuist verschenen de cursus
„GEESTELIJKE VERZORGING”

onder redactie van
Dr. J. P. van Praag.

Bestellingen op postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Bleyen-
burg-
straat 1, Utrecht of bij de plaatse-
lijke gemeenschappen.

JUBILEUM AANBIEDING

Slechts korte tijd!

Annie en Jan Romein, „De Erflaters”.

4 delen, 6e druk, geb. f 14,75
(Originele prijs f 27,50)

Eerste Amsterdamsche Boekverkoophuizen
v. Woustraat 51 (Z.) — Singel 319 (C.)
Telef. 723196 Telef. 38353
Buiten Amsterdam f 15,50 (onder remb.)

HUMANISTISCHE WEEKKAENDER

1954

Het schild van deze kalender is een
prachtige reproductie van de riet-
pentekening „De Fontein” van
Vincent van Gogh.

De teksten werden gekozen
door H. G. Cannegieter en
Prof. Dr Garnt Stuiveling.

Een prachtig en smaakvol geschenk
en een vreugde om zelf te bezitten.

Prijs f 1.75

Bestellingen bij de gemeenschap-
pen of bij het Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Bleyen-
burgstr. 1, Utrecht, postgiro 304960.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H.
Kuysten. Administratieadres: Chr. Benne-
kerslaan 22 D, Rotterdam (O). Abonne-
mentsprijs f 3.— per jaar.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen
door het instandhouden van weeshuizen
etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun
wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel
„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

BELANGRIJK

VOOR U

BOEKENVRIENDEN

EN

STUDERENDEN

Binnenkort verschijnt

't BOEKENFORUM

voor

VERKOOP

INKOOP

INRUILEN

Wetenschap - Techniek

Kunst - Romans

Schoolboeken enz.

VOOR U - DOOR U

Maandblad met vele
voordelen

f 1.50 per jaar

1ste JAAR GRATIS!

Zend Uw naam en adres aan
Uitg. 't BOEKENFORUM
Postbus 1076 Den Haag en
U ontvangt gratis uitvoerige
prospectus.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding
geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezins-
contributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor ge-
zinsverzekering op speciale voorwaarden.

Voor alle gewenste inlichtingen: **Hoofdkantoor**
str. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.

GRATIS

DE STROP VOOR SONNY CLARK, de boeiende negerroman van *Erskine Caldwell*, indien U één van onderstaande boeken bestelt. 220 blz., geb. Apart besteld f 1.—

1. ELISABETH EN ESSEX door *Lytton Strachey*. Dit uitermate boeiende boek mag een hoogtepunt in de Engelse letterkunde genoemd worden. Geill., 240 blz., linnen band, Ver. d. Prof. Dr. R. van Brakell Buys. Oorspronkelijke prijs f 7.05 NU f 3.95
2. EEN WEEKDAG IN JUNI door *Ferenc Kórmendi*. Een nieuwe bekende roman van deze beroemde Hongaarse schrijver. 332 blz., geb. Oorspr. prijs f 5.90 NU f 3.45
3. PANCHITO VINDT ZIJN MEESTER door *Fl. Hayes*. De avonturen van een jongetje uit Nieuw-Mexico, die een wilde ezel vangt en opvoedt. Leeft, vanaf 9 jaar. Geill., geb. Oorspr. prijs f 3.90 NU f 2.75
4. MIJN WERELDREIS IN OORLOGSTIJD door *Eve Curie*. Een reis vanuit de USA door Afrika, Rusland en China. Een wereld-bestseller. 600 blz., linnen band. Oorspr. prijs f 8.50 NU f 3.95

Prijzen excl. porto — Vraagt gratis toezending uitvoerige boekenlijst!

BON voor de lezers van M. en W. (te verzenden in open enveloppe met 2 cent porto) aan:
Genootschap voor Boekenvrienden — Postbus 12 — Hilversum

Wilt U mij uit Uw aanbieding zenden: Boek 1 - 2 - 3 - 4*

Naam:

Straat:

Plaats:

Postgiro 170915 t.n.v. De Boekenvriend, Postbus 12, Hilversum
* Doorstrepen wat niet verlangd wordt.

Dec.

wordt lid van het GENOOTSCHAP „BOEKENVRIENDEN“

AURORA INTRODUCEERT SPAARCERTIFICATEN

MET 3 % SAMENGESTELDE INTEREST
EN RISICODEKKING BIJ VOOR-OVERLIJDEN

DE IDEALE BELEGGING VOOR SPAARGELDEN!

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen aan:

N.V. LEVENSVERZEKERING-MAATSCHAPPIJ

AURORA

OPGERICHT 1887

AMSTERDAM - HERENGRACHT 62 - TEL. 47006-42878

Goede Geschenken

Op veler verzoek heeft het hoofdbestuur besloten, een aantal gebruiksvoorwerpen, voorzien van het embleem van het Humanistisch Verbond, te laten vervaardigen.

Het resultaat is naar onze mening zeer bevredigend en wij zijn er van overtuigd, dat het voor vele leden een vreugde zal zijn één of meer van deze kunstvoorwerpen te bezitten of te schenken aan vriend of familie.

De voorwerpen zijn zwaar verzilverd en het embleem is uitgevoerd in emaille van een prachtige diep blauwe kleur.

De volgende collectie is verkrijgbaar:

briefopener	à f 3.90
sleutelketting	à f 2.90
lepeltje	à f 2.75
brochette	à f 1.90
insigne met sluitspeld	à f 1.—
insigne met speld	à f 1.—

*

Bestellingen bij de gemeenschapsbesturen of bij het Centraal Bureau, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, postgiro 304960.

GEPENS. HOOFD-BOEKHOUDER

verzorgt correct Uw boekhouding en Uw belastingzaken, tegen bill. vergoeding.
E.N.K.A.B. Postbus 4025, Rijswijk (Z.-H.)

EENZAME DAME,

65 jaar, gez. en z. gebreken eigen ink. van alles op de hoogte, wil gaarne OOK eenzame dame of heer tot 70 jaar verzorgen. Niet ongenegen samen de huish. te bekostigen. Voorwaarden (geen salaris) geen huwelijk all. inwoning g. behandeling eigen kamer. Liefst Amsterdam of omstr. Brieven onder no. Dec. 2 bureau v. d. blad.

Welke dame 25-35 jaar is genegen in gezin best. uit man 37 jaar en 1 kind (jongen) 6 jaar, waar Moeder ontbreekt, de taak van deze geheel over te nemen. Brieven event. met foto onder no. Dec. 1 bureau van dit blad.

U kunt niet alles lezen.... maar U kunt wel „bij“ zijn!

Al zou U er de tijd voor hebben alles te lezen.... U zou het niet kunnen verwerken! Maar redactie en medewerkers van

VRIJ NEDERLAND

lezen... nu ja, niet alles, maar wel alles wat belangrijk is, en verwerken het tot een boeiend en overzichtelijk geheel. Wie elke week V.N. leest, kan zeggen, dat hij „bij“ is.

U kunt gemakkelijk de proef nemen door een **proefabonnement** voor 10 achtereenvolgende nummers à f 1,90 te bestellen. (De abonnementsprijs is f 3,30 per kwartaal).

U hoeft slechts ene briefkaart te sturen, even op te bellen of Uw opdracht te vermelden op het girostrookje en U ontvangt reeds het eerstvolgende nummer.

Adres: Raamgracht 4, Amsterdam (C.) Tel. 32600 — Postgiro 135176.